

КОРНІЄНКО В. О., ДЕНИСЮК С. Г.

(Вінницький національний технічний університет)

ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА СУСПІЛЬСТВА ТА ІМІДЖ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРА: ДІАЛЕКТИКА ЕТИКО-ОРІЄНТАЦІЙНОЇ ЛЕГІТИМАЦІЇ

Розглядаються особливості формування іміджу політичного лідера, аналізуються різні підходи до інтерпретації і дослідження феномену політичної культури в контексті його формування.

Ключові слова: імідж політика, політична культура, легітимація

Розглядаючи особливості формування іміджу політика, слід відзначити значний вплив на цей процес політичної культури, яку прагнуть формувати і контролювати різні політичні сили. Безперечно, політична культура українських громадян — це та загальна основа, яка дозволяє формувати різноманітні варіанти іміджу політичного лідера. Більш того, вона являє собою відповідні межі, які вміщують формат того чи іншого іміджу політичного діяча. Тому питання про те, якою вона є сьогодні — вельми актуальне в плані нашого монографічного дослідження.

Спочатку коротко визначимось із сутністю цього поняття. Іноді воно помилково прирівнюється до «політичної етики», тобто поведінки політиків у тій чи іншій ситуації [1]. Як відомо, політична культура характеризує рівень політичної освіченості, активності та зацікавленості політикою різноманітних прошарків суспільства і є невід'ємною частиною їх загальної культури. Отже, цілком можливо припустити, що створення іміджу політичного діяча, його характерних рис, знаходиться в прямій залежності від її стану, більш того, навіть «дозволяється» в плані формування певних іміджевих рис політика. Це є цілком очевидним тому, що імідж політичного лідера повинен бути адекватним сподіванням громадян.

В теоретичному аспекті існують різні підходи до інтерпретації і дослідження феномену політичної культури [2; 3; 4; 5; 6; 7]. Значні розходження в поглядах на одне й те ж явище пояснюються його складністю і недостатнім вивченням. У сучасній політологічній літературі зустрічається, за різними підрахунками, від сорока до двохсот визначень поняття «політична культура», іноді подібних, а іноді принципово відмінних за низкою критеріїв, що дозволяє диференціювати їх за такими підходами: психологічний (школа Г. Алмонда), комплексний узагальнений (Д. Мервік, Р. Такер, Л. Дітмер), об'єктивістський (нормативний) (Л. Пай, Д. Пол), евристичний (С. Хантінгтон), соціопсихологічний (Р. Карр, Д. Гарднер, Ю. Тихомиров), аксіологічний та в його межах бінарний [8, с. 230]; суб'єктивний, біхевіористський, культурологічний.

Відомо, що піонерами в галузі вивчення політичної культури є

американські політологи Г. Алмонд і С. Верба. Так, російський науковець М. Фарукшин визначає її як «сукупність стереотипів політичної свідомості й поведінки, властивих даній соціальній спільності» [9]. Вважається, що культура є деякою даністю, але її складові елементи з часом змінюються. Як зазначав К. Гаджієв в праці «Введення в політичну науку», що «...будучи вираженням колективного... культура включає в себе спосіб життя народу, структуру і рівень матеріальних і духовних інтересів та потреб людей, рівень освіти, системи моральних норм поведінки» [10, с. 129].

Українські дослідники, автори колективної монографії «Політична культура населення України: результати соціологічних досліджень», Є. Головаха, Н. Паніна, Ю. Пахомов, М. Чурілов та І. Буров визначають політичну культуру як «сукупність поглядів, переконань, орієнтацій і зразків поведінки, що визначають ставлення людей до політичної сфери суспільства, рівень і спрямованість їх політичної активності» [11, с. 3]. Проте, політична культура в широкому розумінні — це сукупність стійких форм політичної свідомості й поведінки, а також характеру і способів функціонування політичних інститутів у межах певної політичної системи [12]. Саме за її участю в суспільстві окреслюються «рамки» поведінки політичних суб'єктів, відбувається процес єднання та взаємодії великих груп громадян, політичних партій довкола певних політичних цінностей і суспільних стереотипів.

Всі ці ознаки сучасної української політичної культури з необхідністю слід враховувати при конструюванні в свідомості громадян України певного типу іміджу політичного лідера. Разом з тим, в цьому випадку йдеться про те, на які особливості сучасної політичної культури, її основні компоненти, а разом із тим, особливості й політичної свідомості, як частину політичної культури, слід спиратися, формуючи імідж політичного лідера. Правильне розуміння цього є одночасно й відповіддю на запитання — якого політичного лідера хочуть бачити громадяни України.

Як відомо, політична культура формується впродовж десятиліть і століть, а не є піднесенням окремих років. На це звертає увагу науковець Б. Цимбалістий: «політична культура — це продукт історичного розвитку та досвіду народу. У випадку України цей досвід був гірким. Для того, щоб зрозуміти політичну культуру українців, треба звернути увагу на джерела впливу, які протягом історії стимулювали чи спиняли розвиток української політичної культури» [13, с. 78].

Сьогодні специфіка розвитку українського суспільства, на думку М. Ходаківського, полягає у «залишках старого радянського світогляду; націонал-романтичної ідеї; патерналізмі; регіональному партикуляризмі; особистому інтересі» [14; 15]. За прогнозами аналітиків, даний трансформаційний період є значно тривалішим, ніж передбачалося і, як зазначає М. Михальченко, відбуватиметься поетапно [16, с. 254]. Все це, безумовно, впливає на стан політичної культури громадян України.

Разом з тим, можна погодитися з загальною точкою зору відносно того, що сучасне українське суспільство знаходиться в стані перехідного періоду від підданської до активістської культури (С. Верба), і тому в ньому

паралельно співіснують старі і нові норми та принципи, що породжують певні парадокси у політичній свідомості громадян.

Науковець В. Ребкало виокремлює стереотипи, що посилюють суперечності становлення демократичної політичної культури в Україні [17, с. 9—11].

1. Консервативно-етатична традиція, що завжди зумовлювала підтримку українцями сильної державної влади. У масовій свідомості держава ототожнювалась з інтересами всього суспільства, тоді як політичні партії, рухи — з його приватними інтересами. Відповідно, в суспільстві історично переважала орієнтація на такі цінності, як слухняність, обов'язок, а не властиві демократизму: свободу, права особистості, опозиційність.

2. Традиція політичної інертності — обмеженість можливостей публічної політики сформували у населення політичну апатію. Така традиція виявляється і у вихованій жорстокими обставинами життя звичці «не висовуватись», яка зумовлює чимало негативних наслідків, заважає організації нормального політичного процесу в Україні. Звикнувши до державного патерналізму, людина не бажає брати на себе відповідальність, уникає ситуацій, що потребують прояву ініціативи.

3. Традиція «політичного ідеалізму» знаходить своє відображення у такому стилі політичного мислення, коли політичні, економічні і соціальні процеси вимірюються деякими ідеальними схемами, без урахування їхнього реального змісту, результату. Недостатність суспільних інтегруючих основ, слабка здатність населення до самоорганізації, самодіяльності, самоаналізу призвели до того, що в умовах сучасної кризи народ України демонструє свою безпорадність.

4. Традиція безконфліктності в радянському менталітеті займала досить міцні позиції, традиція однозначно негативної оцінки протиріч і конфліктів, що суперечить поширеному в демократичних суспільствах погляду на необхідність локальних і регульованих конфліктів, як засобу виявлення та узгодження різних інтересів в суспільстві. Гармонія в політиці уявляється ідеалом, а наявність розбіжностей, суперечностей і конфліктів — ознакою слабкості. При цьому, основою гармонії, скоріш за все, вважається одноманітність, а не компроміс.

5. Традиція маргінальності, фрагментарності в політико-культурному житті України, яка характеризується відсутністю основоположного консенсусу відносно базових цінностей, ідеалів і цілей суспільного розвитку, між основними соціально-політичними силами, існує кілька політичних субкультур. Суспільство розколоте на групи з політичними орієнтаціями, які не збігаються, а нерідко і протилежні.

Те, що свідомість відображає дійсність доволі фрагментарно, має й об'єктивні, і суб'єктивні причини. Об'єктивно свідомість не може цілковито відобразити дійсність саме внаслідок своєї об'єктивної обмеженості в психологічному просторі і часі. Водночас на таку «об'єктивну» обмеженість накладається і суб'єктивна, яка випливає з неусвідомлюваного прагнення дописувати дійсність до власних поглядів (видавання бажаного за дійсне),

яке впливає з відомої упередженості людської психіки. Так, політолог У. Розенбаум говорить, що «фрагментарна політична культура збільшує почуття ізольованості і суперечності між соціальними групами, підриває консенсус відносно політичних підвалин і заважає створенню умов, необхідних для справжньої національної спільності» [18, с. 151].

До цих стереотипів можна додати ще один, який, на наш погляд, є досить важливим для побудови іміджу політика, і на який звертають увагу автори роботи «Соціальне безумство» Є. Головаха і Н. Паніна [19, с. 39] — стереотип боротьби як створення, який визначається принципом «руйнування задля створення», коли засобом досягнення мети виступає боротьба з реальними чи надуманими ворогами.

Перераховані стереотипи є досить стійкими і, як нам видається, їх важливо враховувати при формуванні іміджу лідера, особливо сьогодні, коли рівень політичної довіри різним політикам залишається дуже низьким і має тенденцію до подальшого зниження [20, с. 587]. Взагалі, ставлення населення до влади в Україні завжди було подвійним: з однієї сторони, владу не любили і боялись, а з іншої, розв'язання своїх проблем український народ пов'язував з діяльністю державного діяча. Іншими словами, українець бажає бути вільним від влади і, в той же час, отримувати від неї захист, матеріальні блага, тобто, ставлення до політиків носить споживацький характер.

Вищезазначене підтверджують передвиборні кампанії 2004—2006 рр., які нагадували нам про «больові точки» масової політичної культури. Стан розгубленості, відчуження від політики, соціальна пасивність, амбівалентність ціннісних орієнтацій накладаються на гостру поляризацію по лініях «багаті—бідні», «ліві—праві», «українофони—русофони» тощо. На нашу думку наявність в Україні конкуруючих субкультур, з одного боку, утруднює суспільний діалог і пошук консенсусу в розв'язанні завдань практичної політики, а з іншого – повинна обов'язково враховуватись для побудови адекватного іміджу політичного діяча.

Досліджуючи особливості політичної культури в Україні, масові стереотипи, які склалися в соціумі, розглянемо і таку важливу її складову, як політичну свідомість, в тому числі, як основу формування оптимального іміджу політика, про що ми будемо говорити нижче. Відомо, що відповідно до якісно відмінних сфер політичної свідомості, розрізняються два її структурних елементи: політичну психологію і політичну ідеологію.

Як нам видається, важливість кожного з цих компонентів щодо формування іміджу політичного діяча сьогодні не однакова. Почнемо з того, що політична свідомість є загальним поняттям і вивчати всі її складові – не є завданням нашого дослідження. Цікавими в цьому сенсі є монографічні дослідження таких авторів, як Ю. Руденко [21] і С. Матвієнків [22]. Ми ж розглянемо ті елементи, які, на наш погляд, безпосередньо стосуються формування іміджу політичного лідера.

У більш загальному контексті, масовій політичній свідомості притаманні, насамперед, такі характеристики, як цілісність, внутрішня єдність, структурованість, пластичність. За певних умов ці властивості

набувають ознак синкретичності, конгломератності, аморфності, як універсальні характеристики психологічного простору. Коли ж контекст функціонування масової політичної свідомості достатньою мірою звужується, то на передній план виходить фрагментарність, дискретність, розірваність, а відтак масова свідомість набуває ознак «передвиборної».

При формування іміджу політичного лідера важливо усвідомити, що в західних країнах населення поділяється порівну на етиків (F) і логіків (T), а в Україні переважають етики (F), яких 60—65 %, тобто наш електорат найчастіше голосуватиме «серцем», не дивлячись на заклики вибрати «розумом».

Враховуючи зазначені особливості вітчизняних виборців, можна стверджувати, що в електоральному виборі важливу роль виконують менталітет, традиції, національний характер тощо [23]. Взагалі, ментальність може бути визначена, як характерна для конкретної культури специфіка психічного життя людей, що репрезентують цю культуру, — психологічний архетип, «темперамент» тієї чи іншої людської спільноти, детермінований економічними та політичними умовами життя в історичному аспекті.

Сучасні визначення менталітету дають можливість співвіднести його з політичною культурою у межах більш загального поняття – «суспільної свідомості». Використовуючи образ піраміди, можна розглядати менталітет (формований під дією, насамперед, природних чинників) як її основу, а політичну культуру (формовану впливом соціальних чинників [24, с. 219]) – як один із сегментів її верхівки, пронизаний, як і вся піраміда, імпульсами ментальності. Пізнавальна цінність ментальності, як психологічного субстрату, якраз і полягає у тому, що вона являє собою відображення історичного процесу в суспільній психології — нехай і не завжди адекватне, здебільшого трансформоване пізнішими ідеологічними нашаруваннями, дещо, навіть, спотворене. Цікавою, на наш погляд, є думка Є. Чорного, який пропонує власну модель єдності ментальності та ідентичності [25].

В контексті нашого дослідження, мають рацію автори монографії «Архетипи соціального життя і політика» О. Донченко і Ю. Романенко, які відзначають, що українська ментальність характеризується емоційно-естетичною домінантою. «Естетичний максималізм за принципом «все – або нічого» просто не дозволяє українцю прислухатися до аргументів нахабного розуму. Розум – це джерело роздвоєності, він передбачає вихід з екстатичного трансу емоційної комунікації. Геть його! Зате в повазі – чутки, вигадані історії, усе, що дає можливість скинути з себе тягар рефлексивності» [26, с. 247].

У ході досліджень українськими вченими було виділено чотири системотворчі ознаки ментальності українського народу, які з необхідністю слід враховувати при формуванні іміджу політичного лідера:

1. Інтровертивність вищих психічних функцій у сприйнятті дійсності, що виявляється у зосередженості особи на фактах і проблемах внутрішнього, особистісно-індивідуального світу.

2. Кордоцентричність, що проявляється у сентименталізмі, чутливості,

любові до природи, яскраво відображених у пісенному фольклорі.

3. Анархічний індивідуалізм, партикулярне прагнення до особистої свободи, без належного прагнення до державності, коли бракує ясних цілей, дисциплінованості й організованості.

4. Перевага емоційного, чуттєвого над волею та інтелектом. Уявлення про успіх, благо, про можливості людської особистості в українській думці не розвинуті, примітивні, якоюсь мірою інфантильні. «Українці — природні буддисти. Вони... знаходять вихід не в катарсисі, а в каталепсії. Стороння спостережливість та індиферентність — це реакція безсильної перед світом і перед собою людини», зазначає М. Розумний [27, с. 48]. Несформованість свого «ми», своєї соціокультурної аури призводить до історичних колізій, перегинів, різко полярних суджень про історію, людство і державність. Тут, з одного боку, мова може йти про політичні складові менталітету, а з другого — про вплив ментальності на політичну свідомість суспільства. Всі ці моменти, безперечно, враховуються в процесі технологічного формування сучасного іміджу політика.

В цьому плані, однією із проблем є те, що деякі аналітики вважають відсутньою таку політичну свідомість українців, яка б об'єднувала переважну більшість населення. Сьогодні спостерігається загальна криза процесу ідентифікації [28; 29; 30] і самоідентифікації. Остання є сукупністю людей, що має власну назву, свою історичну територію, спільні міфи та історичну пам'ять, спільну масову, громадянську культуру, спільну економіку і єдині юридичні права та обов'язки для всіх членів. Ключовими ідентичностями серед українців залишаються регіональні (ідентифікація з містом, районом проживання). Український соціум не відчуває себе українським; поняття «патріотизм», «національна самоповага» майже не вживаються в політичному дискурсі. Про політичну націю говориться переважно в майбутньому часі, у плані побажань. Як наслідок, виникає проблема вибору, наприклад, президента, оскільки він має виконувати об'єднувачу функцію на рівні держави.

В контексті дослідження формування іміджу політика слід враховувати наявність національної ідентичності українців, яка діалектично пов'язана із суспільством [31]. Це зв'язок між суб'єктивною та соціальною реальностями. На думку П. Бергера та Т. Лукмана [32, с. 279—280], ідентичність формується соціальними процесами. Виникнувши та скристалізувавшись, вона підтримується і видозмінюється соціальними відносинами. Соціальні процеси, пов'язані з формуванням та підтриманням ідентичності, детермінуються соціальною структурою. І навпаки, ідентичності, створені завдяки взаємодії організму та соціальної структури, реагують на цю структуру, підтримуючи, модифікуючи чи навіть переформовуючи її.

Тому, коли виборець відчуває соціальний дискомфорт, то тлумачить його за тими параметрами, які підказує масова комунікація. В цьому полягає специфіка суспільства інформаційних технологій, далеко не всі з яких мають той утопічно-прогресивний характер, про який говорять його апологети. В реальності це виглядає так: розгубленій людині, яка втратила відчуття

рівноваги й власної адекватності в соціумі, пропонуються прості відповіді на прості запитання. Маніпулятор апелює до соціальної пам'яті і соціальної уяви — згадайте, коли вам було добре. Тоді до цього особистого міфу, абсолютно прогнозованого через його пряму залежність від панівних суспільних міфів та стереотипів, додається фактор негативної мотивації — страх, — і основа для прийняття потрібних рішень готова.

Таким чином, можна констатувати, у сфері ідентичності сьогодні найнебезпечнішою є тенденція використання психологічного підґрунтя кризових явищ з метою політичних провокацій та ідеологічних диверсій. Не секрет, що базові стереотипи суспільної організації лежать в площині ідентифікації «своїх» і «чужих», а також — нерідко — смертельної загрози, яку становлять цінності й інтереси «чужих» для цінностей та інтересів індивіда, який у цей момент колективної ідентифікації втрачає здатність об'єктивно оцінювати реальність.

Що ж стосується тиражованих політиками уявлень про народний характер, про історичне призначення країни, місії народу, то вони є, на наш погляд, лише засобами маніпуляції свідомістю виборців і складовою частиною іміджу політика, який претендує на ту чи іншу політичну роль. Тут ми знову стикаємося з міфологією, яка працює на іміджі певних лідерів.

Практика останніх виборів підтверджує і той факт, що населення найчастіше орієнтується саме на особистісні характеристики політика. Це пояснюється тим, що, з одного боку, їх пересічному виборцеві простіше зрозуміти й уявити, а ніж розв'язання якоїсь складної проблеми. Як зазначалося, вони містять емоційний компонент і тому легко проникають в масову свідомість. Певною мірою деякі риси, що респонденти бажали б бачити в особистості, наприклад, ідеального президента, є також і характеристиками українського національного характеру, української ментальності. Дійсно, перебудова в країні привнесла новий аспект в наше політичне життя, і владі довелось втратити свою персоніфікацію, що призвело до втрати свого місця під сонцем для багатьох колишніх політичних діячів.

При формуванні іміджу політичного лідера, слід враховувати те, що характерною рисою політичного процесу в українському суспільстві є створення численних рухів конкретними особами, які фактично їх очолюють. Основною передвиборчою стратегією політичних партій є переважно підтримка позитивного іміджу, бренду через імідж лідера, а не загострення уваги на виконанні своїх передвиборчих програм [33]. Це, з одного боку, підштовхує громадян орієнтуватися саме на конкретних політичних діячів. А з іншого — продиктовано логікою самого політичного життя: пересічному громадянину нелегко розібратися в політичній палітрі сучасної України за браком чітких програм багаточисельних політичних партій. Так, базовою основою формування іміджу в сучасних умовах, на наш погляд, є феномен «персоніфікації» лідера політичної партії, яка, сама, пособі, може бути висхідною точкою для його подальшого формування. Разом з тим, вдало створений імідж сприяє підсилению цієї персоніфікації.

Досить часто політик для посилення свого іміджу користується приєднанням до себе іміджів інших лідерів. Тому кабінети державних чиновників прикрашають портрети президентів, а у виборчій кампанії кандидати в президенти намагаються оточити себе знаменитостями.

Також має рацію політолог Д. Богущ, який звертає увагу на різницю менталітету українців і росіян, що впливає на сприйняття образу політика. Він вважає, що для росіян важливе значення в іміджі політичного лідера має яскравість, сила подачі, незвичність кандидата. Для українців — це лише тло, а змістом є переконливі аргументи. Український громадянин цікавиться тим, чого насправді хоче кандидат, хто підтримує його фінансово і яку користь матиме конкретна сім'я від його діяльності [34].

При формуванні іміджу важливо також враховувати, що люди не схильні швидко змінювати існуючі уявлення та стереотипи, тому політичному лідеру важливо не обтяжувати власних прибічників новими оригінальними ідеями. Це підтверджують і сучасні психологічні дослідження, які доводять консервативність природи психіки людини. Якщо існують певні новації, то краще їх зберігати до закінчення передвиборної кампанії, щоб не похитнути позитивне ставлення до себе консервативної частини електорату.

Оскільки політичний імідж має природу міфу та стереотипу, то він відображає ключові позиції, на які безпомилково реагує масова свідомість, яку намагаються перевести на автоматичні реакції. Адже, коли політик прагне пристосуватися до очікувань електорату, то таку адаптацію можна оцінювати позитивно. На нашу думку, хоча у політичній і психологічній науці поняття «імідж» трактується переважно, як маніпуляційний образ, не можна забувати, що його побудова, в ідеалі, полягає не в створенні хибного нереального образу, а в розвитку його реальних позитивних якостей, очікуваних масами й тими, які відповідають суспільній ситуації. Так, відомо, що італійський соціолог В. Парето виявив закономірність зміни популярності типів іміджу лідера «лев-лис»: «лев» приходиться на зміну «лису» і навпаки. «Лев» використовує авторитарний стиль панування, насильство, а «лис» — переконання і компроміси [35, с. 79].

Ще однією важливою закономірністю є залежність образу політика від «дистанції» сприймання, яка може становити серйозну проблему для команди політика, оскільки робить її членів «засліпленими», нездатними побачити образ політика очима його виборців. Слід зауважити, що в деяких випадках належність до команди взагалі ускладнює здатність до відстороненого погляду на кандидата, навіть у фахівців. Разом з цим, ця реальність має місце тоді, коли чітко визначено, де такий тип лідерства відображає і реалізує так звану «конституентальну» концепцію (послідовників) приходу політика до влади. На нашу думку, в цій ситуації може допомогти іміджева комунікація, що доповнює ланки, яких не вистачає в масовій свідомості, в той же час підштовхуючи свого «героя» до певних дій. Масова свідомість, в свою чергу, дописує характеристики, які відсутні, але повинні бути притаманні образу.

Разом з тим, будь-яке явище повинно мати боротьбу протилежностей, інакше наступить деградація і зневіра. Маючи внутрішню концентрацію негативних цінностей, людина наділяє своїми витісненими недоліками лідерів і політичні партії, яким вона не симпатизує. В такий спосіб відбувається зняття психічної напруги. Відповідно політичному лідеру, який сповідує толерантність до всіх опонентів, дуже важко проявити себе на електоральному ринку. Практика парламентських перегонів 2006 року засвідчила це на прикладі «провалу» Народної партії В. Литвина, який зайняв позицію «миротворця».

Слід відзначити теоретичну і практичну важливість досліджень Л. Нагорної, яка підкреслює наявність в масовій свідомості дивовижної соціальної апатії, різних синдромів (наприклад, дистанціювання мас від політики), індиферентності та інерційності українського соціуму тощо [36, с. 107]. До того ж, масова свідомість уражена, на думку Ю. Іщенка, такими негативними синдромами, як маргіналізацією, деморалізацією та ідеологізацією, які є наслідками певних деформацій в процесі національного відродження [37]. Проте характер сучасних соціально-політичних процесів дозволяє стверджувати, що політична культура українського суспільства поступово стає новою.

Звідси зрозуміло, що політична свідомість виступає центром зосередження інтересів, ідей, прагнень і сподівань нації, її мрій та ідей. Водночас вона не є застиглою системою, а залишається чутливою до всього того, що кореспондується з її сутнісними виявами і парадигмами розвитку. І, якщо нові ідеї, інші духовні феномени відповідають цим вимогам, то останні мають шанс «потрапити» до політичної свідомості, яка при цьому демонструє динамізм, інноваційну сприйнятливість та відкритість.

Нові політичні реалії стають об'єктом теоретичної рефлексії і дістають осмислення в політичній свідомості на її теоретичному й державно-політичному рівні. Рівень цього осмислення коливається в межах від простих констатацій до вироблення концептів і політичних програм. Проте вектор розвитку цієї рефлексії однозначно вказує на глибинність і широту. Якщо при цьому звернути увагу на особливості українського національного менталітету, схильного до інтровертивного заглиблення в сутність явищ і процесів, то можна стверджувати, що політичній свідомості властива глибинна рефлексивність. Осмислюючи нову ситуацію, вона одночасно зазнає певних модифікаційних змін, адаптується до якісно інших умов буття, які вирішальною мірою впливають на смисложиттєві інтенції нації. В цьому проявляється така характеристика свідомості, як висока адаптивність.

З попередньою характеристикою тісно пов'язана й така, як редуccionізм. Останній можна розглядати і як певну захисну реакцію свідомості, як механізм спрощення, повернення до вихідних засад, що виявляється у відмові від надто ускладнених та не позначених національною специфікою моделей суспільного розвитку, штучних концепцій. Редуccionізм пов'язаний з вибірковістю політичної свідомості, проте він є особливою характеристикою, своєрідною традицією мислення і способу життя. В основі

редукції свідомості — настанова на істинність фундаментальних цінностей, які стають критерієм, «лакмусовим папірцем» у співвідношенні з різними новаціями «на предмет» евристичних можливостей і практичного сенсу.

Зазначені риси у поєднанні з такими особливостями політичного менталітету українства, як екзистенціальний індивідуалізм, егоцентризм, інтроверсивність, ескапізм (прагнення до ілюзорного мрійництва), консерватизм, кордоцентричність, соціальний егалітаризм (прагнення до соціальної рівності), громадоцентризм, провінційність, загальна аполітичність, анархійність перебувають у діалектичній єдності і, як було показано вище, не виключають, а взаємодоповнюють одна одну, утворюючи цілісну характеристику української політичної свідомості, яка є основою для формування іміджу сучасного українського політика.

Перелік посилань

- 1.Гдаль Б. Чи ми політично культурні? [Електронний ресурс] / Б. Гдаль. – 2005. – 28.02. – С. 5. – Режим доступу: // <http://domivka.net/forum/>. – Назва з екрану.
- 2.Логунова М. М. Демократична політична культура – важливий чинник становлення громадянського суспільства / М. М. Логунова // Формування громадянського суспільства в Україні: стан, проблеми, перспективи. – К.: УАДУ, 2001. – С. 95–112.
- 3.Лісовий В. С. Поняття політичної культури. Політична культура українців / В. С. Лісовий // Феномен української культури: методологічні засади осмислення. – К.: Фенікс, 1996. – С. 239–259. – ISBN 5-12-004841-2.
- 4.Лагутін А. В. Політична культура і компроміс інтересів та ідеалів / А. В. Лагутін // Вісник ЛДУ. – Вип. 30. – 1992. – С. 60–64.
- 5.Fukuyama F. The end history and the last man / Fukuyama F.– N. Y.: Avon Books, 1992. – 270 p.
- 6.Hallinan, Manreen T. The Sociological Study of Social Change / T. Hallinan, Manreen // American sociological review. – 1997. – Vol. 62. – P. 2–9.
- 7.Parenti M. Inventing Reality: The Politics of New Media 2nd edition. – New York: St.Martin's Press, 1993. – 274 p.
- 8.Струкевич О. К. Політична культура старшини української Козацької держави: провідні інтегральні орієнтації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. істор. наук: 07.00.01 / Струкевич Олексій Карпович; Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. – К., 2005. – 36 с.
- 9.Фарукшин М. Х. Политическая культура общества / М. Х. Фарукшин // Социально-политические науки. – 1991. – № 4. – С. 16.
- 10.Гаджиев К. С. Введение в политическую науку / Гаджиев К. С. – М.: Логос, 1999. – 544 с. – ISBN 5-88439-025-4.
- 11.Политическая культура населения Украины / Головаха Е.И., Панина Н. В., Пахомов Ю. Н. – К.: Наукова думка, 1993. – 136 с. – ISBN 5-319-00249-1.
- 12.Шляхтун П. П. Політологія (теорія та історія політичної науки): Підручник / Шляхтун П. П. – К.: Либідь, 2002. – 576 с. – ISBN 966-06-0226-X.
- 13.Цимбалістий Б. Політична культура українців / Б. Цимбалістий // Сучасність. – 1994. – № 3. – С. 99 — 105; № 4. – С. 77–90.
- 14.Ходаківський М. Громадянське суспільство і національна держава / М. Ходаківський // Віче. – 1998. – № 9. – С. 34–46.
- 15.Ходаківський М. Д. Суспільство в контексті культури (етнополітологічний аналіз): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук: 23.00.05 / Ходаківський Михайло Дмитрович; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України – К., 1998. – 16 с.
16. Хома Н. М. Мотивація електоральної поведінки громадян / Хома Н. М. // Наукові записки Української Академії друкарства. – 1999. – Вип.1. – 149 с.
- 17.Рибкало В. А. Суперечності становлення української політичної культури / В. А.

Рибкало // Проблеми теорії і практики державного управління і місцевого самоврядування: Матеріали щорічної науково-практичної конференції. – К.: УАДУ, 1996. – С. 9–11.

18. Фарукшин М. Х. От культуры конфронтации к культуре диалога / М. Х. Фарукшин, А. Н. Юртаев // ПОЛИС. – 1992. – № 3. – С. 148–153. – ISSN 0321-2017.

19. Головаха Е. И. Социальное безумие: история, теория и современная практика / Е. И. Головаха, Н. В. Панина. – К.: Абрис, 1994. – 168 с. – ISBN - 978-5-89357-248-3.

20. Українське суспільство: десять років незалежності: Соціологічний моніторинг та коментар науковців / за ред. М. Шульги, В. Ворони. – К.: Інститут соціології НАН України. – 2006. – 578 с. – Режим доступу: <http://www.and-zotkin.narod.ru/index.htm> — Назва з екрану.

21. Руденко Ю. Ю. Політична свідомість українського суспільства в трансформаційний період: чинники формування (політологічний аналіз): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук: спец. 23.00.02 «Політичні інститути і процеси» / Руденко Юлія Юріївна; Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2003. – 21 с.

22. Матвієнків С. М. Політична свідомість: суть та умови її формування в процесі державотворення в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук: спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси» / Матвієнків Світлана Миколаївна; Львівський національний університет ім. І. Франка. – Львів, 2001. – 19 с.

23. Поліщук І. Вибірчий процес як детермінанта сучасної політики / І. Поліщук // Політичний менеджмент. – 2005. – № 3. – С. 137–146.

24. Петінова О. Б. Експлікація поняття «соціально-побутове» / О. Б. Петінова // Матеріали міжнародної науково-теоретичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «соціально-економічні, політичні та культурні оцінки і прогнози на рубежі двох тисячоліть». – Тернопіль. – 2003. – С. 102.

25. Чорний Є. В. Конфліктогенний потенціал міжетнічних відносин / Є. В. Чорний // Соціальна психологія. – 2003. – № 2. – С. 74–86.

26. Донченко О. А. Архетипи соціального життя і політика (Глибинні регулятиви психополітичного повсякдення): Монографія / Донченко О. А., Романенко Ю. В. – К.: Либідь, 2005. – 334 с.

27. Розумний М. Справа честі. Алгоритми національного самоопанування. Політичні есе / Розумний М. – К.: ВЕНТУРІ, 1995. – 280 с.

28. Соціокультурні ідентичності та практики / Під ред. А. Ручки. – К.: Інститут соціології НАН України, 2002. – 146 с.

29. Тарасенко В. І. Проблема соціальної ідентифікації українського суспільства (соціотехнологічна парадигма) / Тарасенко В. І., Іваненко О. О. – К.: Інститут соціології НАН України, 2004. – 576 с.

30. Нагорна Л. Проблема двокультурної ідентичності українців у контексті політичної антропології / Л. Нагорна // Наукові записки ІПіЕНД. – 2002. – Випуск 21. – С. 61-71.

31. Українська політична нація: генеза, стан, перспективи / За ред. В.С. Крисаченка. – К.: НІСД, 2003. – 632 с. – ISBN 966-554-062-9.

32. Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности / Бергер П., Лукман Т. – М.: Мысль, 1995. – 380 с. — Систем. вимоги: Pentium ; 32 Mb RAM ; Windows 95, 98, 2000, XP; MS Word 97-2000.— Режим доступу: <http://socioline.ru/node/342>. — Назва з екрану.

33. Толстоухов А. Еко-майбутнє починається з «ЕКО+25 %» / А. Толстоухов // Дзеркало тижня. – 2006. – 28 січня–3 лютого. – С. 3.

34. Богуш Д. Маніпуляційні технології в Україні на рівні асфальту / Д. Богуш // Новини з України. – 2003. – № 81. – С. 5.

35. Головатий М. Ф. Політична психологія: Навчальний посібник / Головатий М. Ф. – К.: МАУП, 2001. – 136 с.–ISBN 966-608-085-0

36. Нагорна Л. П. Політична культура українського народу: історична ретроспектива і сучасні реалії / Л. П. Нагорна / Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України. — К. : Стило, 1998. — 278с. — ISBN 966-7321-07-Х.

37. Іщенко Ю. Реалії та реальності духовного відродження / Ю. Іщенко // Політологічні читання. – 1992. – № 2. – С. 196.